

VYČIO KRYŽIAUS KAVALIERIUS JONAS DAUKŠA, Aut. Arūnas Amšiejus, 2016 m.

Tėvynė mano-arimai, gėlės...
Iš kraujo klano jaunutė kėlės
Kėlės ir augo kaip žalia rūta,
Vargą pasmaugė nešus rekrūtą...

Šiaudų bakužė, mėlynas linas
Ją žygin ruošė, žygin masino.
Močia, ratelis, vargas be krikšto...
Linų kuodelis išmokė rašto...

Sermėgos milo, karninės vyžos...
Ėjo, sukilo ir laisvė grįžo.
Dubysa gili, Nemunas, Venta
Nunešė mylias jų kraują šventą !

K. Kunca, "Tėvynė", 1939 m.

Jonas Daukša, Andriaus su šeimyna. Nuotrauka iš V. Kavaliausko knygos Lietuvos karžygiai. Vyties kryžiaus

Prieš 120 m., 1896 m. rugsėjo 2 d. zanavykų krašte Surgučių km. Sasnavos vlsč. Marijampolės apskr. gimė Lietuvos kariuomenės savanoris, Vyčio Kryžiaus kavaličius, vienas gabiausių, uoliausių bei ilgiausiai ištarnavusių Alytaus apskrityje pasienio policijos vadų Jonas Daukša, S. Andriaus. 1918 m. jis baigė 6 Marijampolės gimnazijos klases. 1919 m. vasario mėn. 5 d. įstojo į Marijampolės savanorių būrį (vėliau sujungtą su Lietuvos kariuomenės 2 pėstininkų pulku). Tarnavo žvalgų komandoje. Kovojo su bermontininkais, lenkais. 1919 m. už parodytą ryžtą bei narsą kovose su bolševikais savanoris apdovanojamas 1-ojo laipsnio Kryžiumi „Už Tėvynę“, vėliau pavadintą Vyčio Kryžiaus I laipsnio ordinu (Nr.613), Savanorių kūrėjų (liud.Nr. 3087) bei Nepriklausomybės medaliais. 1921 m. J. Daukša baigė Lietuvos karo mokyklos IV laidą. Jam suteiktas leitenanto laipsnis bei paskirtas į Lietuvos kariuomenės 12 pėstininkų pulką.

Nuo 1924 m. sausio 1 d. J. Daukša tarnavo Lietuvos pasienio policijoje. 1927 m. gruodžio 2 d. jis atkeliamas į Dzūkiją bei skiriamas pasienio policijos Alytaus baro IV rajono viršininku. Šio rajono būstinė buvo įsikūrusi Perlojos bažnytkaimyje prie Merkio upės, prie administracinės linijos su lenkais, nederlingame Dainavos krašto kampelyje „kur tik smėlis, grikliai bei vaikai“. Rajono viršininkas skirdavo pasienio sargybas, jų išdėstymą bei patikrinimus. Laisvalaikio užsiimė visuomenine veikla. 1930 m. - Vytauto Didžiojo metais kartu su Perlojos klebonu „bažnyčios siela“ Pranu Cibulskiu (1892-1967), kaimo pradžios mokyklos vedėju Vladu Aravičiumi priklausė Vytauto Didžiojo Komitetui. Jie, 1930 m. rugpjūčio 20 d. 7 val. Perlojos kaime suorganizavo Vytauto paveikslo bei Raportų knygos iškilmingą sutikimą .

1931 m. rugsėjo 1 d. Vidaus Reikalų ministro įsakymu J. Daukša paaukštintas į pasienio policijos Alytaus baro viršininkus. Jo tarnybos vieta persikelia į Merkinės mstl., į dr. Bakšio g. 17. Naujasis pasienio vadovas pasireiškia kaip pareigingas, reiklus, principingas baro viršininkas. Jo vadovaujamų pareigūnų saugomas ruožas buvo nuo Liškiavos km. Merkinės vls. iki Akmens km. Varėnos vls. To meto pasieniečiai ne tik užkardindavo nelegalių prekių kontrabandą į Lietuvą, bet užkirsdavo kelią neteisėtam plečkaitininkų, įvairių šnipų, kurie bandydavo klibinti mūsų nepriklausomos valstybės pamatus, patekimui į šalį. J. Daukša apie valstybės sienos apsaugą, pasienio tarnybos gerinimą bei pasiektus rezultatus išsamiai raštu informuodavo savo vadovą - Alytaus aps. viršininką. Nuo 1931 m. liepos 25 d. iki 1933 m. birželio 1 d. Alytaus apskrityje viršininku buvo Vincas Vitkus , nuo 1933 m. birželio 1 d. iki 1936 m. gruodžio 15 d. - Mečys Jurgelys (1891-1942). 1931 m. J. Daukša už pavyzdingą tarnybą LR Prezidento apdovanojamas

Vytauto Didžiojo V laipsnio ordinu. To meto tarnyba pasienyje su lenkais buvo nerami: 1932 m. gegužės 1 d. 19 val. Uciekos k. ribose, 2-ajame pasienio rajone tarnybos metu į kairės kojos blauzdą lenkų buvo sužeistas pasienietis Jonas Lukšys, S. Juozo (g. 1912 m.), 1935 m. lapkričio 27 d. iš lenkų okupuotos Lietuvos buvo šaudyta į Liškiavos vienuolyno pastatus, vos nenukentėjo vikaras Danielius Baužys (1900-1984) ir kt. Lietuvos pasieniečiai visą liką turėdavo būti budrūs, kad nebūtų okupantų lenkų nušauti.

Baro viršininkas J. Daukša aktyviai dalyvavo visuomeninėje bei šauliškoje veikloje. Nuo 1934 m. gruodžio 30 d. jis išrenkamas Merkinės šaulių būrio valdybos nariu, o nuo 1935 m. kovo 1 d. šaulių būrio valdybos pirmininku. Merkinėje J. Daukša su savo pavaldžiais pasienio rajonų viršininkais Petru Bistricku (1896-1944), Povilu Dirkiu (1889-1974), Antanu Dubausku bei kt. pareigūnais buvo aktyvūs visose valstybinėse, katalikiškose bei šauliškose šventėse. 1933 m. rugsėjo 8 d. jie dalyvavo Tautos šventėje, lakūnų Dariaus ir Girėno minėjime (jo metu senoji Rinkos aikštė pavadinta S. Dariaus ir S. Girėno vardu), 1935 m. gegužės 26 d. kariuomenės susiartinimo su visuomene minėjime, 1935 m. birželio 9-10 d. aktyviai reiškiasi organizuojant Senovės dieną Merkinės mstl., bendrauja su pasienio mokomojo būrio Merkinėje pasieniečiais, dalyvauja apskrities šaudymo kariškais ginklais varžybose, laisvalaikio medžioja.

*Daukša Jonas Merkinėje.
Nuotrauka iš V. Kavaliausko
knygos Lietuvos karžygiai. Vyties
Kryžiaus kavalieriai*

J. Daukšos gyvenimas Merkinės vls. galėjo baigtis tragiškai. 1935 m. lapkričio 24 d. savaitinis laikraštis „Suvalkietis“ straipsnyje „Norėjo nužudyti Alytaus baro viršininką Daukšą“ rašo „Lapkričio 19 d. pietų metu, betikrinant Alytaus pasienio policijos sargybas, ... Milioniškių k. Merkinės val. pasienio policijos sargybos būstinėje policininkas Julius Kučinskas lengvai revolverio šūviu sužeidė baro viršininką Daukšą Joną. Po šūvio, užspringus revolveriui, sargybos viršininkas Sanka Jonas iš Kučinsko rankų revolverį išmušė. Pametęs revolverį, Kučinskas sumišęs pasileido bėgti, su savimi nusinešdamas karišką šautuvą. Atbėgęs iki Merkio upės, Milioniškių km. laukuose nusišovė.“. J. Daukša buvo paguldytas į apskr.ligoninę. Jis tvirtino, kad pasienietį J. Kučinską (1905-1935) su juo susidoroti pasamdė plečkaitininkai. 1936 m. sausio 1 d. Alytaus baro viršininkas savo saugumo bei tarnybos labai perkeltas į Šakių apskr. pasienio policiją, o 1938 m. balandžio 1 d. į Lazdijų m. vadovauti Seinų apskrities policijai.

1941 m. birželio 15 d. J. Daukša kaip „sovietinės liaudies priešas bei buržuazinės valdžios pakalikas“, jo žmona mokytoja Aleksandra Daukšienė, Jono (1909-1988), dukra Audronė Daukšaitė (Gincienė) g.1932 m. bei dviejų metukų Giedra-Elžbieta Daukšaitė (Dumbliauskienė) iš Tėvynės išvežti į Sibirą. J. Daukša nuo šeimos atskirtas. 1947 m. A. Daukšienė su dukromis be leidimo, be dokumentų, be pinigų iš lagerio pabėgo bei sugebėjo pėsčiomis pareiti į tėvų žemelę Lietuvą. J. Daukša kalėjo Barnaule, Altajaus krašte, vėliau Južakove, Troickojės r., o 1971 m. tremties palaužtas, mirė tolimajame Barnaulo m., Rusijos FR.

Literatūra:

- Alytaus baras. Policija. 1935 m. gruodžio 24 d. Nr. 24, p. 451
- Alytus. Apdovanoti Vytauto Didžiojo ordenais“. Suvalkietis. 1931 m. rugsėjo 20 d. Nr. 38, p. 4
- Alytus. Suvalkietis. 1931 m. spalio 4 d. Nr. 40, p. 5
- Anušauskas A. Lietuvos slaptosios tarnybos 1918-1940. Vilnius. 1993 p. 198-201
- Apdovanoti ordiniais ir medaliais. Policija. 1931 m. rugsėjo 15 d. Nr. 18, p. 351
- Balaišis A. Lietuvos valstybės sienos apsaugos karininkai 1918-1940 m. Vilnius, 2007 m. p. 96-98
- Balaišis A. Lietuvos valstybės sienos apsauga 1918-1940 m. Žmonės ir įvykiai. Vilnius, 2006 m. p. 148
- Česnulis V. Varėnos krašto šauliai 1919-1940. Vilnius, 2008. p. 292-293
- Daug policijos valdininkų pakelti į aukštesnį karininko laipsnį. Policija. 1935 m. gruodžio 1 d. Nr. 23, p. 430
- Dešimt metų vidaus ministerijos tarnyboje“. Policija. 1935 m. balandžio 1 d. Nr. 7, p. 139
- Dešimts metų ištarnavo. Policija. 1934 m. sausio 1-15 d. Nr. 1-2, p. 45
- Jie valdo Lietuvą. Diena. 1935 m. sausio 20 d. Nr. 3, p. 3-4
- Kariškų šautuvų šaudymo rungtynės. Policija. 1935 m. spalio 2 d. Nr. 19, p. 345-346
- Kavaliauskas V. Lietuvos karžygiai. Vyties kryžiaus kavalieriai. T. I. Vilnius, 2014, p. 634-637
- Lietuvos gyventojų genocidas 1939-1941. T. I. Vilnius, 1999, p. 228-229
- Lietuvos policijos pareigūnų, bolševikų išvežtų į Rusijos gilumą, sąrašas. Policija. 1943 m. lapkričio mėn., p. 21
- Mūsų žinios. Atleisti policijos vadai. Policija. 1940 m. liepos 15 d. Nr. 14, p. 263
- Nauja policijos sporto klubo centro valdyba“. Policija. 1936 m. sausio 15 d. Nr. 2, p. 35
- Naujas Alytaus baro viršininkas. Policija. 1931 m. spalio 15 d. Nr. 20, p. 397
- Norėjo nužudyti Alytaus baro viršininką Daukšą. Suvalkietis. 1935 m. lapkričio 24 d. Nr. 46, p. 1
- Pašautas pasienio sargybinis. Policija. 1932 m. gegužės 15 d. Nr. 10, viršelis
- Policijos valdininkų paketimai. Paskirti. Policija. 1938 m. kovo 15 d. Nr. 6, viršelis
- Policijos sudėties pasikeitimai. Perkelti. Policija. 1928 m. sausio mėn. Nr. 1, p. 31-32
- Policijos valdininkų pasikeitimai. Paaukštinti. Policija. 1931 m. kovo 15 d. Nr. 6, p. 122
- Policijos valdininkų pasikeitimai. Paaukštinti. Policija. 1931 m. gruodžio 15 d. Nr. 24, p. 486-487
- Policijos valdininkų pasikeitimai. Perkelti. Policija. 1931 m. birželio 1 d. Nr. 11, p. 221
- Policijos valdininkų pasikeitimai. Perkelti. Policija. 1936 m. sausio 1 d. Nr. 1, p. 18-19
- Uolaus darbo geri vaisiai. Policija. 1936 m. sausio 1 d. Nr. 1, p. 19
- Vyčio kryžiaus kavalieriai. Karys. 1938 m. lapkričio 19 d. Nr. 46, p. 1303-1306